

Rendszerváltástankönyv romantikával

KISS OTTÓ A MÁSIK ORSZÁG CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

Új Palatinus Könyvesház
Budapest, 2011
326 oldal, 2900 Ft

Kiss Ottó harmadik regényének címe (*A másik ország*) számos termékeny félreértésre ad alkalmat, és ezeknek a címre építő olvasatoknak a felkínált, látszólag hamis sokszínűségében a kötet egyik legnagyobb erénye. A szözerkezetben rejlő politikai értelmezhetőség magas labdáját a 325 oldalas szöveg elegánsan csapja le a „hetvenegy késő nyarától” induló történettel, a rendszerváltozásra és annak ellentmondásaira kifuttatott zárlat segítségével. Az olvasó a történelmi események memoárrá formált, vidékiesített bemutatásával találkozhat, miközben Mozik Károly, az elbeszélő és főhős családtörténete ezzel összefonódva bontakozik ki. *A másik ország*, a korábbi, 1989 előtti és közvetlenül a Kádár-rendszer összeomlása utáni Magyarország így főszereplőjévé válhat a regénynek, Mozik és családjának sorsa pedig szemléltetéssé, a megszólalás apropójává.

A Palatinus Kiadó üzletpolitikája azonban jobbnak látta a címnek azt az olvasatát támogatni a fülszöveggel, amely egyfajta Alföld-romantika jegyében a pusztá 21. századi írójaként tünteti föl Kiss Ottót: „Errefelé sík a táj, hiába gyalogol az ember órákig, mindig ugyanazt a távoli horizontot látja, bármerre megy, akármerre fordul, hamar megérti, hogy a végén így, úgy is összeér az éggel”. A viharsarki Citkón és az ahhoz közel eső városban, Vánkosdon zajló események ennek ellenére keveset láttatnak magából a tájegységből és az alföldiségből. A vidék bemutatása is nagyrészt arra épül, hogy Citkó és Vánkosd „teljesen más világ volt”. A falu és város el-lentétének álnaiv ábrázolásán túl a minimálisra korlátozódó Alföld-élmény főleg érzelmi szinten, a líra babérajaira hajazva fogalmazódik meg: „... az országnak az a része, ahol mi élünk, az Alföld, Isten háta. [...] És ha Isten háta ilyen szép, vajon milyen gyönyörű lehet Isten arca?” Az *Isten háta* metafora így egyszerre utal a terület elfeledettségre, másrészt újracsomagolja az Alföld-rajongás Petőfi körvonalazta kliséit.

Az Alföldnek ezen a részén pedig, ahogy Krasznahorkai László *Sátántangójából*, Grecsó Krisztián számos regényéből vagy legutóbb Szilasi Lászlónak *Szettek hárfája* című köny-

véből tudhatjuk, gyakran misztikus események uralják a történeteket. A mágikus realizmus így lassan követelménnyé válik a Viharsarkon játszódnó írásokkal kapcsolatban, és *A másik ország* sem ódzkodik attól, hogy ezen hagyomány irányába mozduljon el. A cím így a profán történelmi és az Alföld-regény olvasattól az ég felé irányítja a figyelmet, és a memoár néha áhítatba hajló nyelvezetével is megemeli az olykor jegyzőkönyvszerűvé váló politikai események bemutatását.

A másik ország azonban az egyensúly olyan megtartásával mozdul el a miszticizmus felé, hogy közben a számos referenciális, a történelemtankönyv pontosságát idéző, annak hitelességét keltő elem sem csorbul. A regény olyan módon épül, mint a Citkón lassan, számos hátráltató körülmény után megszülető mozi, amelynek megnyitóján éppen az építés munkálatairól készült filmet vetítik. Kiss Ottó könyve pedig ugyanígy bánik a történettel: lassan, a régészeti feltáró munkát türelmesen megvárva emeli fel azt az építményt, amelynek százötven oldalon keresztül egymástól távol esőnek tűnnek a falai, majd a mozivásznon megelevenedő történet néhány képkockájában feltöltődnek a legsúlyosabb tartalommal. *A másik ország* ennek a vásznon megelevenedő és a szövegben kimerevített pillanatának köszönhetően válik a rettenet érzékeny, a maradék százötven oldalon feldolgozható megmutatásává. Ennek ellenére a regény a középpontban álló vetítés-moziaivatás után, valamint az elbeszélő-főhős névvel való játék (Mozik Károly falusi ragadványneve Szinema) mellett meglepedezik saját építőanyagáról, a filmről, a többször megemlített vizualitásról, és az addig felépített vázat az általa elbeszélő megjegyzései tördelik szét: „*arra is ráébredtem, [Isten] milyen nagy rendező*”.

De *A másik ország* akár a rendszerváltás előtti falusi férfisors regényeként is olvasható – a maga szándékoltan egyszerű linearitásával, amely ritkán válik elemzővé, oknyomozóvá. A fiú megszokja szülőhelyét, a falut, az ottani életet, megismeri a vidéki sorsokat, majd a városba indul tanulni, férfitá lesz. Lehullik előtte egy kirakatország maszkja, lassan megtudja, mi történt 1956-ban, Csernobilban, ki az a Márai Sándor, és milyen lehetőségeket kínál március 15-e. Majd a katonáskodás ideje után választania kell: Citkó vagy Vánkosd. Közben láthatjuk, ahogy a szüreti bál átalakul szüreti diszkóvá, az egykori családi birtok pedig kárpótlási jeggvé. Így Kiss Ottó kötete a változás dokumentációja is, és a fikcionált személy- és településnevek mellett az adatok meglepő pontossága azt sugallja: a szerzőnek elengedhetetlen a hitelesség. Ez a hitelesség pedig azt érzékelteti, hogy *A másik ország* tanítani szeretne, hiszen fontosak számára a kor státuszszimbólumai: a Nazareth, a Doors, a Led Zeppelin, az Omega, Hofi Géza, az Orion 70-es tévé, a Hubertus, az üvegezés, a Cyrus Vance-től visszakapott Szent Korona, a Smena 8-as fényképezőgép és a *Megáll az idő* című film. Elsősorban annak a generációnak jelenthetnek kapaszkodót a lexikonszócikk-szerűen visszakereshető ikonok és márkanévek, amelynek rendszerváltás-tapasztalata a gyermekkori amnézián vagy a pontosan nem is körvonalazható demokrácia-élmény természetességén alapul.

A másik ország egyik legnagyobb erénye, hogy nem egy, a rendszerváltás előtt felnőtté vált generációval szeretne összekacsintani, hanem tudatosítja: egy krónikaíró alaposságával kell megőrkítenie egy kort. Ezért sem válik hagyományos értelemben nemzedékregénnyé, hiszen főleg a fiatalokkal keresi a szemkontaktust. Úgyesen tanítja a történelmet, hiszen a férfisors különböző állomásain szerelmi történetekbe botlunk (ebben a tekintetben érdemes összevetni Poós Zoltán *A szív határai* c. regényével). Ezeken keresztül pedig eljutunk az átcsempészett farmernadrágok, a férfiaságot ébresztgető kamaszos csínytevések és a falusi Montague és Capulet család politikai sérelmeket rejtő világába is.

Kiss Ottó nem törekszik stílusbravúrokra, hanem a makulátlanul csengő mondatok ellenére is fontosabbnak tartja a történeteket, a lejegyzéseket. Az esztétizált nyelvhasználat nem uralkodik el az anekdotikusan, de mégis a kronológiát megtartva építkező regényen, amely nem idegenkedik a vallomásosságtól. Az álnaivitás maszkját magára vevő elbeszélésmód néha túltelítődik áhítattal, főleg, ha Istenről esik szó. Ezen nem érdemes csodálkozni, hiszen Isten háta mögött gyakran megeshetnek hibák – ezek azonban a néha érzelgőssé váló hangon kívül legfőképpen a vidéken és a vidéki emberen átszűrt történelem sajátjai.

Boldog Zoltán

